SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1316

av John E. Weinerhall (M)

Ett friare och roligare Sverige

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för att avskaffa det generella förbudet mot rökning på uteserveringar och i stället låta restauranger och andra serveringsställen själva avgöra om rökning ska vara tillåten på deras uteserveringar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att tillåta rökning inomhus på barer och pubar som själva önskar det, med inspiration från den danska modellen, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att avskaffa kravet på serveringstillstånd för alkoholdrycker och ersätta det med en anmälningsplikt, där verksamheter som upprepade gånger eller på ett allvarligt sätt bryter mot gällande bestämmelser ska kunna förbjudas att servera alkohol, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att avveckla Systembolagets detaljhandelsmonopol och möjliggöra försäljning av alkoholdrycker i livsmedelsbutiker och andra privata butiker under reglerade former och med bibehållna krav på ålderskontroll och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är på många sätt ett av världens friaste länder. Vi har en lång tradition av att värna individens självbestämmande, den fria företagsamheten och människors rätt att själva forma sina liv. Samtidigt finns det fortfarande delar av den svenska lagstiftningen som präglas av en påfallande misstro mot människors förmåga att fatta egna beslut. Det gäller inte minst alkohol- och tobakspolitiken, där staten genom omfattande förbud, monopol och tillståndskrav bestämmer över sådant som människor i de flesta andra europeiska länder själva får avgöra. Det finns därför anledning att se över möjligheterna att skapa ett friare och roligare Sverige där större ansvar läggs på individen och där företag ges bättre förutsättningar att utveckla sina verksamheter.

Utgångspunkten för politiken bör vara att människor i största möjliga utsträckning själva ska få bestämma över sina liv, så länge deras handlingar inte orsakar andra människor skada. Att alkohol och tobak är förenade med hälsorisker är väl känt och samhället har ett legitimt intresse av att begränsa de skador som kan uppstå. Det innebär emellertid inte att varje begränsning av den personliga friheten är motiverad eller att staten alltid är bättre lämpad än den enskilde att fatta beslut om hur människor ska leva sina liv.

Återinför möjligheten att röka på uteserveringar

Sedan den 1 juli 2019 är rökning förbjuden på svenska uteserveringar. Förbudet infördes som en del av en mer omfattande lagstiftning om rökfria miljöer och innebär att restauranger, kaféer och barer inte längre själva får avgöra om rökning ska vara tillåten på deras utomhusserveringar. Det gäller oavsett hur stor uteserveringen är, hur den är utformad eller om det finns möjlighet att avskilja särskilda områden för rökare.

Det är en långtgående inskränkning av såväl den enskildes frihet som näringsidkarens möjligheter att bestämma över sin verksamhet. Att rökning inte ska tillåtas på exempelvis skolgårdar, lekplatser och andra miljöer där barn vistas är en annan sak. Det är emellertid svårare att motivera varför en vuxen människa inte ska få röka en cigarett till sitt glas vin på en restaurangs uteservering, eller varför restaurangägaren inte själv ska kunna avgöra vilka regler som ska gälla inom den egna verksamheten.

I de allra flesta europeiska länder, inklusive alla våra grannländer, är det fortfarande en självklar del av restaurang- och kafékulturen att kunna sitta utomhus med ett glas vin

eller en öl och samtidigt röka. Det innebär inte att alla restauranger behöver tillåta rökning. Tvärtom bör det finnas goda möjligheter för verksamheter att profilera sig som helt rökfria. Skillnaden är att valet bör göras av restaurangägaren och gästerna, snarare än genom ett generellt statligt förbud.

Låt Sverige inspireras av de danska bodegorna

Även när det gäller rökning inomhus finns det anledning att se över dagens regelverk. Sedan 2005 gäller ett generellt rökförbud på svenska restauranger och barer. Även om det finns möjlighet att inrätta särskilda rökrum är dessa omgärdade av omfattande begränsningar, bland annat genom att gästerna inte får ta med sig mat eller dryck in i rummen.

I Danmark har man valt en annan ordning. Där finns ett särskilt undantag för små traditionella värdshus och barer med en serveringsyta under 40 kvadratmeter, under förutsättning att verksamheten uppfyller vissa krav. På dessa så kallade bodegor kan ägaren själv välja att tillåta rökning inomhus. Den som inte vill vistas i en rökig miljö kan i stället välja någon av de många rökfria restauranger och barer som finns.

Det är en modell som Sverige bör inspireras av. Särskilt mindre barer, pubar och andra dryckesinriktade verksamheter bör ges större möjligheter att själva bestämma om rökning ska vara tillåten i deras lokaler. Även för andra barer bör det prövas om det går att utforma regler som medger rökning under särskilda förutsättningar. Det skulle skapa utrymme för en större mångfald av serveringsställen och göra det möjligt att återupprätta en typ av traditionell pub- och barkultur som i dag i stor utsträckning saknas i Sverige.

Avskaffa serveringstillstånden och inför anmälningsplikt

Den svenska alkoholpolitiken kännetecknas sedan länge av omfattande regleringar och tillståndskrav. För den som vill öppna en restaurang, pub eller bar med alkoholservering krävs i dag ett kommunalt serveringstillstånd. Det innebär att företagaren måste genomgå en särskild prövning innan verksamheten får bedrivas, med tillhörande administration, kostnader och väntetider.

Den moderatledda regeringen har redan tagit viktiga steg för att förenkla regelverket. Genom att från den 1 juni 2026 avskaffa kravet på matservering och eget kök har en rad onödiga hinder undanröjts. Det innebär bland annat bättre förutsättningar för renodlade vinbarer och andra verksamheter som vill servera alkohol utan att samtidigt bedriva traditionell restaurangverksamhet. Det är en välkommen reform men det finns anledning att gå betydligt längre.

Det bör inte krävas ett särskilt tillstånd från kommunen för att en näringsidkare ska få servera ett glas vin eller en öl till sina gäster. Utgångspunkten bör i stället vara att den som bedriver en laglig näringsverksamhet också ska ha rätt att servera alkohol, under förutsättning att verksamheten anmäls till kommunen och följer gällande regler.

Ett sådant system finns redan i begränsad form för servering av folköl, där verksamheten som huvudregel omfattas av anmälningsplikt och krav på egenkontroll. Det bör vara möjligt att utveckla motsvarande ordning för servering av andra alkoholdrycker.

Att avskaffa tillståndsplikten innebär inte att alkoholservering ska få bedrivas utan regler eller tillsyn. Kraven på ålderskontroller, ordning och nykterhet bör fortsatt gälla. Tillståndsmyndigheterna och Polismyndigheten ska också ha möjlighet att ingripa mot verksamheter som inte följer bestämmelserna. Däremot bör tillsynen i större utsträckning vara inriktad på hur verksamheten faktiskt bedrivs, snarare än på en omfattande förhandsprövning av den som vill starta ett företag.

Den som missköter sin verksamhet bör i första hand kunna få en tillsägelse eller varning och en möjlighet att rätta till bristerna. Vid upprepade överträdelser eller särskilt allvarliga missförhållanden ska tillståndsmyndigheten kunna besluta om ett tidsbegränsat eller, i de mest allvarliga fallen, mer långvarigt förbud mot alkoholservering. På så sätt skapas ett system där den som följer reglerna får bedriva sin verksamhet utan onödiga hinder, samtidigt som samhället har möjlighet att ingripa mot dem som inte tar sitt ansvar.

Det skulle innebära ett principiellt viktigt skifte i synen på företagande. I stället för att den enskilde först måste bevisa för myndigheterna att han eller hon förtjänar rätten att bedriva en verksamhet bör utgångspunkten vara att företagande är tillåtet så länge reglerna följs.

Avskaffa Systembolagets monopol

Även detaljhandeln med alkoholdrycker behöver moderniseras. Sverige har tillsammans med Finland en särställning inom Europeiska unionen genom att fortfarande ha ett statligt detaljhandelsmonopol för stora delar av alkoholförsäljningen. I Sverige innebär detta att den som vill köpa vin, sprit eller starköl i normalfallet är hänvisad till Systembolaget, medan livsmedelsbutiker endast får sälja folköl.

I Finland har man successivt liberaliserat alkoholförsäljningen. Sedan juni 2024 får vanliga livsmedelsbutiker sälja jästa alkoholdrycker med en alkoholhalt upp till 8 procent. Det innebär att konsumenter kan köpa ett betydligt bredare utbud av öl och andra alkoholdrycker i samband med sina vanliga livsmedelsinköp, samtidigt som landet fortfarande har kvar ett statligt monopol för försäljningen av starkare alkoholdrycker.

I de flesta andra europeiska länder saknas motsvarande statliga detaljhandelsmonopol. Där är det en självklarhet att kunna köpa en flaska vin till middagen eller några öl till helgen i den vanliga livsmedelsbutiken. Det finns ingen anledning att svenska konsumenter inte ska kunna ges samma möjlighet.

Systembolagets monopol har historiskt motiverats med folkhälsoskäl och ambitionen att begränsa alkoholens tillgänglighet och konsumtion. Detta var kanske sant för ett drygt halvsekel sedan men sedan dess har mycket hänt. Privatimporten har blivit mycket vanligare i och med EU-medlemskapet. Idag finns det lite stöd för att tillgängligheten påverkar konsumtionen nämnvärt. Tvärtom har den genomsnittlige svensken stora mängder alkohol hemma just på grund av den begränsade tillgängligheten.

Det bör därför vara möjligt att avveckla Systembolagets monopol och öppna för försäljning av vin, starköl, sprit och andra alkoholdrycker i privata butiker. Försäljningen bör omfattas av regler om ålderskontroll, ansvarsfull försäljning och offentlig tillsyn.

En sådan reform skulle innebära större valfrihet för konsumenterna och nya möjligheter för företagande. Livsmedelsbutiker skulle kunna erbjuda ett bredare sortiment och specialiserade vin- och spritbutiker skulle kunna växa fram. Det skulle också kunna skapa nya försäljningskanaler för svenska småskaliga producenter av öl, vin, cider och andra drycker.

Under 2025 infördes möjligheten till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker i Sverige. Det var ett viktigt steg mot att ge svenska producenter bättre möjligheter att sälja sina egna produkter. Samtidigt är verksamheten fortfarande förenad med

omfattande begränsningar, bland annat genom kravet på att försäljningen ska ske i samband med ett betalt besöksarrangemang. Genom att avveckla detaljhandelsmonopolet skulle möjligheterna att utveckla såväl den svenska dryckesnäringen som specialiserade butiker kunna förbättras ytterligare.

Det finns naturligtvis anledning att genomföra en så omfattande förändring under ordnade former, med hänsyn till folkhälsan, konkurrensförutsättningarna och behovet av fungerande tillsyn. Det bör emellertid vara en tydlig politisk ambition att avveckla monopolet och låta även svenska konsumenter ta del av den valfrihet som finns i stora delar av övriga Europa.

Ett samhälle som bygger på frihet och ansvar

Gemensamt för dessa förslag är ambitionen att minska den statliga detaljregleringen av människors vardag och skapa större utrymme för individuella val och fri företagsamhet. Det handlar om att låta restaurangägaren bestämma över sin uteservering, pubägaren över sin verksamhet och konsumenten över var han eller hon vill köpa sitt vin.

En sådan utveckling innebär inte att samhället ska bortse från de risker som är förenade med alkohol och tobak. Tvärtom bör lagstiftningen även fortsättningsvis värna barn och unga, motverka missbruk och säkerställa att människor inte utsätts för oacceptabla hälsorisker. Det är emellertid viktigt att skilja mellan regler som skyddar andra människor från skada och regler vars huvudsakliga syfte är att bestämma över vuxna människors egna levnadsvanor.

Ett fritt samhälle måste tillåta människor att göra egna val, även när dessa inte alltid är de val som politiker eller myndigheter själva skulle ha gjort. Det är också genom en större tilltro till individen och företagandet som det skapas förutsättningar för ett mer varierat restaurang- och nöjesliv, fler mötesplatser och ett samhälle där människor har större möjligheter att leva som de själva önskar.

Sverige behöver inte fler förbud och tillståndskrav som begränsar människors vardag. Vi behöver i stället en politik som i större utsträckning bygger på frihet under ansvar, där den som följer reglerna också ges förtroendet att fatta egna beslut. Genom att liberalisera alkoholpolitiken och avskaffa onödiga begränsningar för restauranger och barer kan Sverige bli ett friare land med större möjligheter för såväl företagare som konsumenter.

John E. Weinerhall (M)